

ARTEFAKTY

POSTAWIONE NA GŁOWIE

SŁAWOMIRA CHORAŻYCZEWSKA

ARTEFAKT	4
O NAKRYCIACH GŁOWY	5
INSPIRACJE	7
O SZYCIU I HAFTOWANIU NAKRYĆ GŁOWY	11
IGŁA W DUECIE Z NAPARSTKIEM	11
GUZIK Z PĘTELKĄ	12
KWADRAT SKŁADANY W PÓŁ	16
BERET O BASKIJSKIM POCHODZENIU	23
CZAPKI DAJĄ CIEPŁO	23
KAPTUR	26
SZAL JEST CZYMŚ POŚREDNIM MIĘDZY CHUSTKĄ A SZARFĄ	26
TOCZKI	27
KAPELUSZ	30
O AUTORZE	35
BIBLIOGRAFIA	36
RECENZJA	37
PRZEBIERALNIA	40-65

ARTEFAKTY

OBIEKT

ŁAC. ARTEFACTUM

SZTUCZNIE WYKONANE

ARTE

SZTUKA, TECHNIKA

FACTUM

OD FACERE, CZYNIĆ

PRZEDMIOT, ZDARZENIE

SZTUCZNY WYTWÓR

DZIAŁALNOŚCI LUDZKIEJ

DZIEŁO LUDZKIEGO

UMYSŁU I PRACY

W ODRÓŻNIENIU OD

WYTWORÓW NATURY.

**MODA NIE ISTNIEJE WYŁĄCZNIE W UBIORACH...
(...) MODA TO IDEE, SPOSÓB ŻYCIA, WSZYSTKO TO, CO SIĘ DZIEJE.**
COCO CHANEL

O NAKRYCIACH GŁOWY można pisać na różne sposoby. Temat jest nieskończenie zwyczajny i stary jak świat, a zarazem tajemniczy i nowy. Podróż w historię zawsze oznacza jakąś epokę, środowisko, okoliczność ludzkiego życia jednocześnie związany jest z osobą, wyraża ją tak jak słowa, gesty, mimika. Ubieramy się, przebieramy czasami ukrywamy się za strojem zwieńczonym nakryciem głowy, któremu człowiek nadał kulturowo określoną i ustaloną formę, funkcję i przeznaczenie. Celem publikacji jest przybliżenie tradycji noszenia akcesoriów, które były i nadal są ważnym elementem ubioru. Stanowią harmonię lub determinują charakter i wygląd. Niezliczony wybór i różnorodność historycznego pochodzenia, zmienna moda, estetyka i funkcja pozwala potraktować nakrycia głowy jako klasyczne wpisujące się w określony zbiór zasad dotyczących odpowiedniego dopasowania ubioru do okazji - *dress code* lub jeden z jego elementów *savoir-vivre*. Artystyczne (teatralne, sceniczne) lub abstrakcyjne, których cechy zostały dookreślone nazwą w tytule projektu na marginesie pozostałych kategorii. *Artefakty postawione na głowie* zapraszają w obszar abstrakcyjnej gry, zabawy, żartu z nakryciem głowy. Potraktowane jako element kultury tzw. *konstytutywny* (różne sposoby definiowania dla wielu jej dziedzin) sprawia, że *zabawa nie jest tu zwykłą rozrywką, lecz w subtelny sposób wywodzi się z ludycznych poczynań człowieka*¹ jak twierdził *Johan Huizinga*². Są to różne zjawiska kulturowe, emocjonalne, swoisty kamuflaż nie zawsze tożsamy z odbiciem w lustrze. Biorąc pod uwagę, że ciało przez długi czas pojmowano jako naczynie tożsamości trudno zbagatelizować przesunięcia, pęknięcia i rysy w konceptualizowaniu „ja” *wynikającego zarówno z bezgłośnego dopuszczenia sztuczności do ludzkiego ciała, jak i świata, które ono zamieszkuje*³. Zasadnym staje się *postawienie Gombrowiczowskiego pytania o tożsamość: Czy istniejemy rzeczywiście, czy może jesteśmy projekcją oczekiwań innych? Czy pod powierzchowną maską istnieje prawdziwa tożsamość?*⁴

1 Huizing J. w tłum. Wirpsza W., Kurecka M., *Homo ludens. Zabawa, jako źródło kultury*, Warszawa, 2011.

2 Johan Huizinga (1872-1945), profesor historii kultury na Uniwersytecie w Lejdzie, autor *Homo ludens*, (1938). (Autor wskazuje na grę-zabawę, jako element kultury konstytutywny dla wielu jej dziedzin.[...]. Nie twierdzi, że kultura jest wprost „zabawą”, lecz w subtelny sposób wywodzi ją z „ludycznych” poczynań człowieka [...]. „Ludyczność” współokreśla kształt dzieła stworzonego przez homo faber).

3 Jung K. G. *Aion. Przyczynki do symboli Jaźni*, Wydawnictwo KR, Warszawa 2009, s.11.

4 Holland A., *O niespełnieniu*, [w:] *Rozmowy na nowy wiek*, tom I, Wydawnictwo Znak, 2001, s. 296.

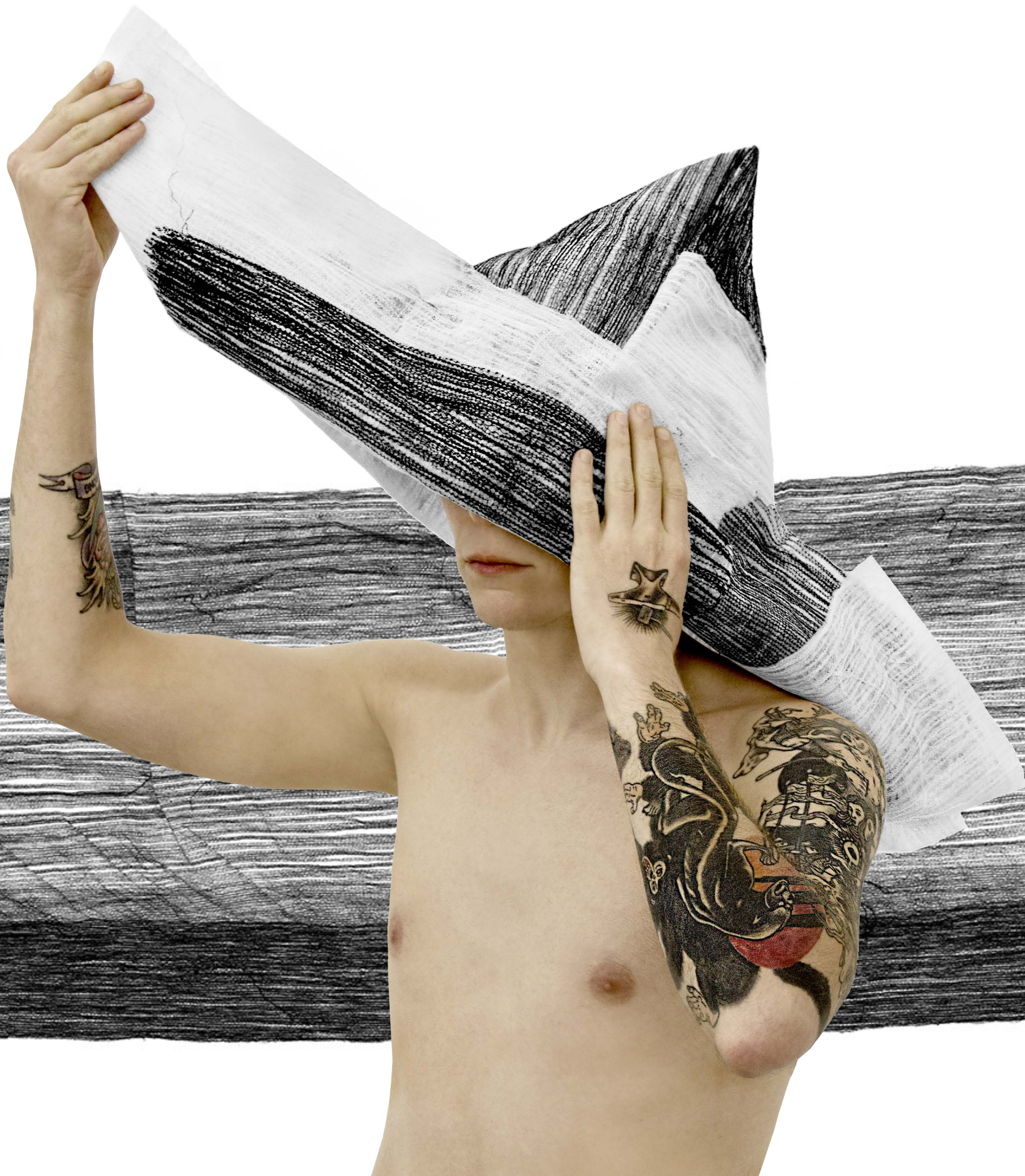
Poszukiwanie odpowiedzi, zastanawianie się nad własnymi wyborami, nieustannie niejako uczestnicząc w grze tożsamości własnego odbicia, samoistnie tworzymy przebiegalnie, przymierzalnie, garderoby fanaberii poza jakąkolwiek kategoryzacją. Właściwa człowiekowi spekulatywna relacja do własnego odbicia jest dwoista ponieważ rozpoznanie w lustrzanym innym siebie jako „ja”, sprawia, że uzyskuje ona określoną tożsamość zmienną i niepewną w odniesieniu do rzeczywistości. Otwiera to, możliwość dialektycznego zapośredniczenia obrazu innego siebie z obrazami „innych” rzeczy w relacji do świata⁵. Poszukiwania i otwarcie się na to, co inne sprawia, że rozważania nie zamykają i nie dookreślają do końca ale pobudzają dalszą analizę myśli, otwierając jednocześnie perspektywę tego, co nieodkryte i podświadome. Projekt, jest próbą przemyśleń i eksperymentu. Składa się z obiektów nazwanych artefaktami, które prowadzą ze sobą pewien dialog. Abstrakcyjność przedstawień jest metaforyczną opowieścią o nakryciach głowy oraz rezultatem artystycznej gry – zabawy. Transformacje uwzględniają techniki szycia, haftu oraz poszukiwań eksperymentalnych, niejednokrotnie na granicy estetyki dekoratywnej *campu*⁶. Celowo, spektrum tematu pomija ilustrowanie historycznych odniesień zawartych w przedmiotowych tekstach, wybór prezentowanych fotografii konfigurowanych w opracowaniu pt. *Artefakty. Postawione na głowie* odnosi się do wybranych realizacji eksperymentalnych poddanych wcześniej interakcji w projekcie pt. „*Przebieralnia*”.

MOTYW TWÓRCZOŚCI, TO TRANSFORMACJA, KTÓRA SKUPIA SIĘ NA JEJ KONKRETNYM PUNKCIE, A MIANOWICIE, GDY JEDNA RZECZ ZMIENIA SIĘ W COŚ INNEGO, NIECODZIENNE RZECZY, WYDARZENIA. POŁĄCZENIE DWÓCH POZORNIE RÓŻNYCH ŚWIATÓW DAJE ABSTRAKCYJNY EFEKT.

Ideą projektu są nakrycia głowy inspirowane różnorodnością akcesoriów i finezją haftu, poniekąd jego transformacją rozumianą abstrakcyjnie jako substytutu wielu technik unikatowych. Dopelnieniem jest wprowadzony kontekst trwałego ozdabiania ciała, modnego tatuażu. Projekt w rezultacie stanowi artystyczną impresję, żart, zabawę, grę z artefaktami postawionymi na głowie, które wcześniej zostały poddane interakcji w *Fotolabie* (popularna „budka fotograficzna”, która rejestrowała emocjonalny efekt reakcji w kontakcie z artefaktami, na wybranej grupie uczestników projektu pt. *Przebieralnia*). Niniejsze opracowanie jest jedną z części większego cyklu prac projektu o tej samej nazwie.

⁵ Kowalska M., *Dialektyka bycia sobą*, [w] P. Ricoeur, *O sobie samym jako innym*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa, 2003, str 8.

⁶ *Camp - styl w kulturze popularnej, związany z pojęciami: zły gust, kicz itp.* [https://pl.wikipedia.org/wiki/camp_\(ujednoznacznienie\)](https://pl.wikipedia.org/wiki/camp_(ujednoznacznienie)), (data wejścia 2018-05-09).

INSPIRACJE sięgają wątków historycznych. Wskazują na początki cywilizacji, od czasu kiedy nakrywano, osłaniano i przyozdabiano głowę. Wpływ miały względy: klimatyczne (ochrona przed zimnem, słońcem, w niektórych przypadkach przed urazami), magiczno- mistyczne (symbol władzy, statusu społecznego, siły, religii czy płci) oraz aspekty estetyczne. *Rodowód wielu nakryć głowy sięga starożytnego Bliskiego Wschodu i Egiptu. Istnieją tam nakrycia, można uznać za pierwowzory wszystkich przyszłych kapeluszy, czapek czy nawet cylindrów. Dla starożytnego Wschodu najbardziej charakterystyczne były trzy formy: korona faraonów, asyryjskie nakrycie w kształcie wieży i stożkowaty, szpiczasty kapelusz fenicki⁷. Forma nakryć głowy zwłaszcza kobiecych, była bardzo często powiązana z fryzurami. Czasami trudno było rozróżnić czy kształt fryzur był dopasowywany do nakryć głowy, czy może to, że nakrycia głowy wymuszały sposób wymodelowania i uczesania - koafiuur. Współczesne nakrycia głowy są zazwyczaj substytutem historycznych akcesoriów związanych z modą inspirowaną przeszłością, będącą w teraźniejszości, jednakże projektującą nadchodzącą przyszłość.*

⁷ Trella A., *Kapelusz wczoraj, dziś, jutro*, Centralne Muzeum Włókiennictwa, ISBN 83-913224-7-5.

SPIĘCIE – ZAPIĘCIE

Kolekcja klamek porzucona obok śmietnika, została spięta w całość ściąganiem szydełkowym z taśmy foliowej. Żartobliwy kornet z metalowymi ozdobami zamiast kwiatów.

O SZYCIE I HAFTOWANIU NAKRYĆ GŁOWY, zatem w pewnym sensie o modzie, można mówić dopiero od momentu wynalezienia igły. Wśród różnych technik tylko haft uznano za sztukę elitarną, dekorowano dosłownie wszystko. Na przestrzeni tysięcy lat wykształciło się wiele technik, używano nici lnianych, wełnianych, jedwabnych, złotych, naszywano szklane paciorki, drogie kamienie, perły, pajety, sprężynki metalowe itp. Stosowano wiele rodzajów haftu: płaskie, wypukłe, ażurowe, aplikowane, angielskie, krzyżkowe i inne. Motywy i wzory były abstrakcyjne, realistyczne, kwiatowe, figuralne w maksymalny sposób zbliżone do malarstwa realistycznego. Współczesne tempo życia, brak cierpliwości, zamiłowanie do szybkich efektów nie sprzyja sztuce haftu. Nasuwa się porównanie z tatuażem, ponieważ można uznać jego wszechobecność za współczesne transformacje starożytnego haftu ręcznego. Popularny, traktowany jako przejaw mody stał się artystyczną formą indywidualnej ekspresji. Tatuowanie skóry, inkrustowanie jej świecidełkami, przekłuwanie anatomicznych części ciała, obecnie ma wymiar masowy, metaforycznie zastępuje zdobnie haftowane szaty z przeszłości.

IGŁA W DUECIE Z NAPARSTKIEM wynaleziona w paleolicie przyspieszyła cywilizowanie się człowieka. Pierwsze powstawały z rybich ości, kości różnych zwierząt oraz ciosów słońca. Zachowały się igły z epoki brązu. *Znawcy przedmiotu datują, że pierwsze stalowe igły pojawiły się w Norymberdze dopiero około 1370 roku. W XVI w. były już na tyle rozpowszechnione, że król Henryk VIII przyznał ich producentom w Anglii specjalny przywilej⁸. Do przechowywania służyły igielniki lub futerały. A w małych osadach wiejskich wieszano na ścianach specjalnie uszyte serduszka w widocznym miejscu, w które wbijano igły i szpilki. Ich produkcją zajmowali się iglarze, dopiero od XIX wieku produkowano je przemysłowo. Trudno ulepszyć ten drobny przedmiot, ponieważ już na samym początku swej historii, funkcja wyznaczyła idealny kształt. Współczesne igły wraz z rozwojem technologii spełniają wiele funkcji również w innych dziedzinach. Bezczennym duetem do szycia i haftowania jest igła z napastrkiem. Ten mały przedmiot, nakładany na palec podczas szycia jest używany od dziesięciu tysięcy lat. *Norymberskie zapisy z XV wieku wyróżniają rzemieślników napastrków za ich nowatorskie metody produkcji⁹. W Polsce wśród pozostałości chat kultury łużyckiej znaleziono napastrzek w Sobkowie w województwie świętokrzyskim, wykonany z gliny, który ma około 2000 lat¹⁰. W swej historii, był nie tylko przedmiotem użytkowym, ale też ozdobą z obrazkami i ornamentem. Doczekał się swojego Muzeum Napastrka w Creglingen¹¹ w Niemczech, otwartego w 1982 roku. Igła w duecie z napastrkiem przetrwała zawilgości historii, rozwój innowacyjnych technologii i nowoczesnych maszyn do szycia. Wszystko wskazuje na to, że są przedmiotami, których nie da się zastąpić niczym nowym lub nowszym, bowiem są doskonałe w swej formie i funkcji.**

8 Szubert – Olszewska A., *Alfabet mody*, Wydawnictwo Bernardinum, Pelplin, 2006, str. 45.

9 Tamże.

10 <http://wyznalezki.andrej.edu.pl/index.php/wyznalezki/28-n/392-napastrzek> (data wejścia 2018-09-08).

11 <https://www.fingerhutmuseum.de/> (data wejścia 2018-08-10).

GUZIK Z PĘTELKĄ to jeden z wielu dodatków określanych akcesoriami modowymi lub odzieżowymi, obok zapinek, agrafek, klamerek. *Robert Bauer* – niezwykle kolekcjoner guzików nazywa takie zbiory - *filobutonistyką*¹². Największą kolekcję gromadzi w Zjednoczonych Emiratach Arabskich - obraz, zrobiony w całości z guzików (długość 19,2 m., szerokość 20,4 m.) Mówi się, „że coś jest guzik warte”, że podniesienie z ziemi guzika przynosi pecha. Tymczasem wiele lat temu guziki przedstawiały dużą wartość. Część była wykonywana z metali szlachetnych, były nawet inkrustowane drogimi kamieniami albo złożone czy posrebrzane. Ich uroda prowokuje intryguje a sentyment do tych drobiazgów ujawnia ich wartość estetyczną i rzemieślniczą, prowokuje pytania o ich historię i pochodzenia.

¹² <https://ostrowiecka.pl/2018/05/19/robert-bauer-niezwykly-kolekcjoner-i-pionier-filobutonistyki-guzik-to-cos-co-jest-nicnie-warte/>, (data wejścia 2018-08-10).

KOLEKCJA KOLEKCJI

Przez lata guziki przyjmowały najrozmaitsze formy, dlatego stały się przedmiotem zainteresowań kolekcjonerów, filobutonistów. Dziś produkuje się je głównie maszynowo, wciąż jednak powstaje wiele rodzajów i kształtów. Skąd pochodzi ich popularność? Podobno kazał je przyszyć żołnierzom do mundurów sam Napoleon Bonaparte, zniesmaczony zwyczajem wycierania nosów w rękawy służbowego odzienia (Historia Napoleona Bonaparte, wystawa w Pałacu Nauki i Sztuki, Warszawa 2018). Obecność tego elementu na ubraniach także w dzisiejszych czasach stanowi dowód na to, że niepozorny guzik to znacznie więcej niż mogłoby się wydawać.

NIE NA MIARĘ
 Produkuje się rzeczy w milionach egzemplarzy, często ze sztucznych tworzyw. Cyfrowo haftuje się miliony identyfikacji do uniformów. Zatem, w którym punkcie mogłyby się spotkać te dwa pozornie różne światy. Metka w kłamiże lub kłamiża w metce? W substytucie kwiatnych ozdób postawionych na głowie.

NASYCENIE MAŁO SUBTELNE

Gama barw nasyconych jest jak emocjonalna radość tworzenia. Podarte niepotrzebne ubrania, w technice szydełkowania nabrały nowego życia. Z wszystkiego i niczego, co mogłoby stanowić nakrycie głowy...

KWADRAT SKŁADANY W PÓŁ lub trójkąt, to najbardziej archaiczna część ubioru. Chustka, obecna we wszystkich kulturach pełniła wiele funkcji w zależności od wielkości: płaszcz, peleryna, nakrycia głowy, turbanu, sari aż po niewielką chusteczkę noszoną w *poszetce* (franc. *pochette*), czyli *ozdobnej chusteczki wkładanej do górnej kieszonki garnituru wizytowego lub smokingu*¹³. W ubiorze męskim również *halsztuk*¹⁴ – popularna biała lub kolorowa, często haftowana (wyparta przez krawat), trójkątna chusta była chętnie noszona na szyi przez mężczyzn w XVIII i XIX wieku. Odpowiednikiem damskiej chusty, najczęściej jedwabnej składanej w trójkąt była apaszka. Pierwotnie *element stroju apasza, czyli ulicznego chuligana*¹⁵ – stąd jej nazwa. W drugiej połowie XIX wieku noszona przez paryskich robotników, stała się w latach 20-tych ubiegłego wieku, popularna w sportowym stroju kobiecym. Współcześnie wielcy kreatorzy jak Versace, Vivienne Westwood oraz wielkie domy mody m.in. Hermes wylansowali apaszki, jako niezwykle artystyczne modowe akcesorium, swoiste dzieło sztuki. Wielu artystów zajmuje się ich unikatowym wzorunkiem, które już od kilku sezonów są stałym punktem podczas pokazów mody znanych marek. Audrey Hepburn wiązała ją elegancko wokół szyi, Jane Birkin nosiła jako górę od bikini, a Bridget Bardot w formie opaski na głowie. Projektantka Anna Kuczyńska w kolekcji męskiej zaprezentowała czarne chusty w szarobiałe kwiaty. Każdy model jest unikatowy, ręcznie malowany na jedwabiu, inspirowany milanowskimi projektami, których historia sięga 1924 roku. Tradycja noszenia chustki jest kojarzona zazwyczaj z folklorem, ale nie tylko, bowiem motyw kwiatowy to kobiecość i moda. Wystawa *We wear culture*¹⁶ z kolekcji Centralnego Muzeum Włókiennictwa w Łodzi ukazuje apaszki, kapelusze, tkaniny i odzież z okresu 1960-1980. Wybór polskiego wzornictwa prezentuje różnorodność wzorów oraz ich stałą obecność w kobiecej modzie. W swej historii, chusta była również wplątana w wielką symbolikę. *Veraikon św. Weroniki [łac.-gr.] w ikonografii chrześcijańskiej wizerunek twarzy cierpiącego Jezusa, wg legendy w cudowny sposób odbity na tkaninie*¹⁷, przechowywany, jako relikwia w Bazylice Św. Piotra w Rzymie obok Całunu Turyńskiego. Chusta pozostała przez wieki w modzie, sztuce i literaturze, najczęściej biała, bogato haftowana, kwiecista, koronkowa lub tkana w pasy czy kratkę. W polskim dziewiętnastowiecznym malarstwie widzimy je na obrazach Wyspiańskiego czy Tetmajera, które nie bez powodu przyciągały oczy artystów, bowiem same były dziełami sztuki. *Chusty ornamentowane stylizowanymi kwiatami i pąkami zamawiano u hafciarek [...] w Makowie i Proszowicach*¹⁸. *Wykonywano ich rocznie na przełomie XIX i XX w., około 1200 sztuk, przy czym [...] wyhaftowanie jednej chusty trwało nawet 2-3 miesiące*¹⁹.

13 Kędzióra M., *Rzeczowo o modzie męskiej*, Kraków: SQN, 2017, ISBN 978-83-8129-051-7.

14 Tamże.

15 Tamże.

16 Projekt pt: *GOOGLE ARTS & CULTURE*, Wystawa w Centralnym Muzeum Włókiennictwa w Łodzi, „*We wear culture*” jest rezultatem współpracy pomiędzy Google Arts & Culture oraz światowej sławy muzeami z całego świata. Projektanci mody, kuratorzy, eksperci, a także uczelnie wyższe, muzea i organizacje pozarządowe, połączyli swe wysiłki, aby pokazać, że moda jest częścią naszej kultury, formą sztuki, wynikiem prawdziwego kunsztu rzemieślniczego.” Cyt., tekst kuratorski, CMW, 2018.

17 Encyklopedia.pwn.pl/haslo/veraikon;3992512.html (data wejścia 2018-08-06).

18 Jackowski A., *Polska sztuka ludowa*, Wydawnictwo Naukowe PWN, 2002.

19 Fryś-Pietraszkowa E., *Sztuka ludowa w Polsce*, Wydawnictwo Arkady 1988, s.139.

Chustka wędrowała z głowy na szyję, ramiona i piersi, wiązano ją w pasie lub okrywano całą sylwetkę. Dekoracyjność podkreślano frędzlami, aplikacjami i cekinami. Na Bliskim i Dalekim Wschodzie ozdabiano także ją monetami. Historia toczyła się zmiennym rytmem, od popularności zwracającym się ku naturze lub modom rustykalnym m.in. w rokoko i romantyzmie. W biedermeierze chętnie chusta była, noszona do krynoliny, aż po wiek dwudziesty, kiedy wstydzono się jej rustykalnego pochodzenia i symbolu robotnicy, pozostawiając ją skautom i zespołom folklorystycznym. Paryska moda próbowała wylansować styl inspirowany Rosją, wiązania chusty określano *na babuszkę - inspirowany matryoszkami*²⁰. Próba, chociaż przelotna, to pamiętna kreacja Audrey Hepburn (Natasza z amerykańskiej ekranizacji *Wojny i pokoju*). Innym rodzajem nakrycia głowy, które pobożne muzułmanki noszą (oprócz chustki) jest burka. Ma ona zastosowanie wśród grup społecznych, praktykujących *purdah – obyczaj polegający na uniemożliwieniu publicznej obserwacji kobiety poprzez noszenie stroju, zakrywającego postać od czubka głowy po same stopy. Zwyczaj ten wywodzi się ze starożytnej Persji, a wraz z podbojami arabskimi rozpowszechnił się na Bliskim Wschodzie. Uzasadnieniem takiej praktyki jest dążenie do postrzegania kobiety przez jej wewnętrzne cechy, takie jak intelekt, osobowość i wiarę, a nie po przez jej wygląd zewnętrzny. Natomiast przeciwnicy uznają tę praktykę za izolację kobiet w życiu społecznym oraz sprowadzenia jej roli do przedmiotu*²¹. Równie intrygujące są muzułmańskie nakrycia głowy: różnego rodzaju czapki, chusty i turbany zwijane ręcznie z tkaniny bawełnianej lub jedwabnej o długości 4 metrów. Nazwa *turban* pochodzi z języka perskiego – *dulband*²². Wielu muzułmanów nie nosi żadnego nakrycia głowy, ponieważ jest ono związane bardziej ze zwyczajami kulturowymi niż z przepisami religijnymi. Najczęściej noszą *fez w kształcie stożka, czapkę modlitewną lub kufiję zwaną potocznie arafatką*²³ (biała, czarna lub czarno-biała względnie czerwono-biała chusta w kształcie kwadratu z geometrycznymi wzorami), przytrzymywana jest na głowie przez okrągłą opaskę. *Kufijja* jest typowym nakryciem głowy Beduinów. Na terenach pustynnych służy w ciągu dnia do ochrony głowy przed słońcem i piaskiem a w nocy do ogrzania się. Jest ulubionym elementem stroju czarnoskórych muzułmanów w Afryce m.in. Sudanie. Turbany używano również w Indiach, krajach Półwyspu Arabskiego, w Iranie i Afganistanie. Sposób wiązania i wygląd jest różny w poszczególnych krajach. Zmodyfikowane, używane przez kobiety w Europie w latach trzydziestych i czterdziestych stanowiły modny trend, obecny w modzie współczesnej. Do wszystkich praktycznych, estetycznych i symbolicznych aspektów chustki należy dodać jej wielokulturowy wymiar osadzony w tradycji i historii kultury materialnej.

20 *Matryoska - historia najsłynniejszej lalki świata*, <http://www.twojaeuropa.pl/2446/matryoska-historia-najsłynniejszej-lalki-swiata> (data wejścia 2018-08-08).

21 Abu-Rub H., Zabża B., Status kobiety w Islamie, Wydawnictwo Muzułmańskie Stowarzyszenie Kształtowania Kulturalnego w RP, s 161-162.

22 Kopaliński W., *Słownik wyrazów obcych i zwrotów obcojęzycznych z almanachem*, Nowe wydanie Muza, wyd. XXV, Warszawa 2000, ISBN 83-7200-861-2.

23 <https://pl.wikipedia.org/wiki/Kefij>, zob. <http://modologiablog.pl/2013/04/09/krotka-historia-arafatki/>, zob. *Radio Watykańskie - cykl: Wobec Islamu* (data wejścia 2018-08-08).

HAFTOWANE HISTORIE...

Tradycje kwietnego haftu są przekazywane z pokolenia na pokolenie. Dzisiaj, współczesny transfer wiedzy z wykorzystaniem metod innowacyjnych otwiera nowe możliwości z zachowaniem tradycyjnego rzemiosła modowego. Czasochłonna praca ręczna zostaje zastąpiona nowoczesnymi narzędziami.

W KOŁO...

Żyjemy w czasach nieustającego karnawału, krzykliwego od barw i chwilowych mód, przesyconego nachalnością słowa i obrazu. Nie brakuje ironicznej oceny rzeczywistości dekorowanej atrybutami banalnej codzienności, w próbach zdefiniowania się we współczesnej sztuce wszechrzeczy.

KWADRATURA KOŁA. IMPRESJA

Impresja na temat niewykonalnego zadania geometrycznego, polegającego na znalezieniu sposobu nakreślenia za pomocą cyrkla i linijki kwadratu równego powierzchni danemu kołu. Wrażliwa interpretacja wykonana za pomocą szwa maszynowego na tkaninowych miniaturach 20x20 cm, w swej ilości kwadratów $9 \times 9 - 3 \times 3 + 9 \times 9 - 1$, jest abstrakcyjną formą tkaniny, nakrycia głowy i ubioru.

„Kwadratura Koła” prezentowana na Biennale Tkaniny TKAN ART - przegląd polskiej współczesnej tkaniny artystycznej - Skierniewice 2018’ wyróżniona NAGRODĄ GŁÓWNA.

BERET O BASKIJSKIM POCHODZENIU był i jest cenionym nakryciem głowy. Na królewskie dwory Europy *trafia w XV wieku, zazwyczaj aksamitny, obszywany perłami, przyozdobiony egzotycznymi piórami*²⁴. Czasami ponacinane z podgiętym rondem - takie oryginalne fantazyjne berety można zobaczyć na *Głowach wawelskich* w Krakowie. Namalowana przez Rafaela *Joanna Aragońska* posiada wyrafinowany, bardzo ozdobny fantazyjny beret. Podobnie malował kobiety Cranach - w beretach połączonych z pątlkami: *Trzy młode damy*, *Herodiada* czy *Wenus*. Warto wspomnieć o pątlaku łac. *crinale* - *siatka podtrzymująca długie włosy, noszona również w Polsce od średniowiecza do XVI wieku*²⁵. Traktowana jako ozdobne nakrycie głowy, wykonywana z jedwabiu, złotego sznurka i zdobiona perłami na węzłach. Były znane i noszone na dworze Jagiellonów. Natomiast współczesny skromny filcowy beret, obecny w modzie codziennej, w okresie międzywojennym był wzorowany na wojskowym umundurowaniu (noszony m.in. przez Marlenę Dietrich). Dla niektórych, beret wykończony małym ogonkiem na górze, tzw. *antenką*, to już nie tylko nakrycie głowy ale nieodzowny element francuskiego stylu, wnosi on artystyczną nonszalancję nadając jej klasę w stylu retro.

CZAPKI DAJĄ CIEPŁO. Futrzana czapa zwana papacha, *której nazwa pochodzi od tureckiego słowa papach*²⁶ jest wykonana z owczej wełny lub niedźwiedziego futra. Występuje w różnych rozmiarach i kształtach (m.in. z dnem półkolistym oraz płaskim). *W armii carskiej noszona od 1817 roku*²⁷, początkowo przez oddziały kozackie, stopniowo ujednolicona w całym rosyjskim wojsku. W modzie popularna w latach sześćdziesiątych najczęściej lisia, noszona przez kobiety. Innym rodzajem jest futrzana *uszanka*, zwana żartobliwie *czapką uszatką* przez charakterystyczne klapy chroniące uszy od mrozu. W filmie pt. *Polowanie na Czerwony Październik* (1990), Sean Connery, jako dowódca radzieckiego atomowego okrętu podwodnego nowej generacji, ma na sobie piękny dwurzędowy płaszcz i imponujące nakrycie głowy - *uszanke*, charakterystyczną dla zimowego umundurowania armii rosyjskiej. Wzór ten, popularny również w naszym rodzimym, zimowym umundurowaniu wojska i policji. Natomiast w Anglii, *beraskiny*²⁸ - czapy gwardzistów szyte z futra czarnych niedźwiedzi - *pamiątka po bitwie pod Waterloo, kiedy wojska Wellingtona rozgromiły armię napoleońską, jako trofea zabierając czapy*²⁹. Hussein Chalayan w swojej kolekcji zainspirowany czapami gwardzistów, powiększył nakrycie głowy do rozmiarów sukienki. W Polsce, szyte z niedźwiedziej skór futrzane czapy, nazywano *bermycą* (z języka niem. *Bärenmütze*)³⁰. Trudno wymienić wszystkie rodzaje, ale warto wspomnieć o birecie, który od XIII wieku jest wyróżnieniem ludzi uczonych na terenie uniwersytetu. W formie niezmienniej używany do dziś. Współcześnie, najbardziej charakterystyczna obok wełnianej i futrzanej, jest czapka z daszkiem w wielu odmianach, która od wielu lat cieszy się niesłabnącą popularnością. Zaprojektowana z myślą o grających w baseball, dzisiaj noszona prawie przez wszystkich.

24 *Słownik terminologiczny sztuk pięknych*. Warszawa: PWN, 2005. ISBN 83-01-12365-6.

25 Moźdzysłska - Nawotka M., *O modach i strojach*. Wrocław: Wydawnictwo Dolnośląskie, 2002. ISBN 83-7384-216-0.

26 <https://wiadomosci.wp.pl/papacha-uratuje-rosyjska-armie-6037647724856449a> (data wejścia 2018-08-09).

27 Tamże.

28 <http://ponglis.eu/ikony-wielkiej-brytanii-3-the-queens-guard/> (data wejścia 2018-08-09).

29 <https://www.rp.pl/artukul/285956-Kapelusz-czyni-Anglika.html/> (data wejścia 2018-08-09).

30 Tamże.

ARTEFAKT

Inspiracja kobiecym ubiorem. Kompilacja różnych technik splotu tkackiego oraz przepłotu osnowy metodą przypominającą cerowanie na transparentnej formie damskiego gorsetu. Artefakt, to wspólna historia kobiet, tkanin i materiałów, to coś więcej niż tylko szycie, cerowanie czy tkanie. W monotonnych, konfekcyjnych, ręcznych splotach, znajduje się dziedzictwo kobiecego protestu i wykluczenia wielu kreatywnych dziedzin, tylko, dlatego, że były uznawane za domenę kobiet.

„Artefakt” prezentowany na Biennale Tkaniny TKAN ART - przeglądu polskiej współczesnej tkaniny artystycznej - Skierniewice 2018’ wyróżniony NAGRODĄ GŁÓWNA.

KAPTUR od łac. *cappa* – nakrycie głowy, *caput* – głowa³¹ jest najstarszym okryciem głowy znanym w nowożytnej Europie. Powracał wielokrotnie w modzie różnych epok. Zazwyczaj był połączony z płaszczem lub peleryną, ceniony od wczesnego średniowiecza zarówno przez kobiety jak i mężczyzn. Stanowi stały element habitu obowiązującego w wielu zakonach rycerskich i zgromadzeniach zakonnych. W XIII wieku, kaptur połączony z wyciętym na ramionach kołnierzem wszedł do kanonu stroju dworskiego. W XIV-XV w. upięty w ozdobne fałdy zastępował często męski kapelus³². Współcześnie jest niezbędnym uzupełnieniem bluzy lub kurtki sportowej. Posiada wiele zalet nie tylko estetycznych związanych z historią mody, ale z przypisaną funkcją ochrony przed zimnem, wiatrem czy deszczem. W połączeniu z peleryną nabiera romantycznego charakteru.

SZAL, JEST CZYMŚ POŚREDNIM MIĘDZY CHUSTKĄ A SZARFĄ przewiązaną transparentnymi tkaninami jak na obrazach Rafaela. Szesnastowieczne malarstwo portretowe Hansa Holbeina oraz podobnie przystrojone wyniosłe piękności angielskie na podwójnym portrecie pędzla van Dycka w majestatycznych połyskliwych taftach, świadczą o popularności. Malowane damy Rubensa oraz innych mistrzów były ledwie zapowiedzią wielkiej mody na szale, która się nasiliła w połowie XVII w., a zaczęła się w Anglii³³. Rozwinięty handel z Dalekim Wschodem, zwłaszcza import tkanin z Indii, głównie z Kaszmiru oraz odkrycie Pompeii i Herculanium w 1713 r. zainspirowało do naśladowania rzymskich ubiorów, porzucając rokokowe krynoliny³⁴. Muślinowe tzw. angielskie półprzezroczyste suknie z wysokim stanem w połączeniu z kaszmirowym szalem, bogato zdobionym, zawładnęły wyobraźnią ówczesnych Europejki. Nazywane *pashmina*³⁵ wyrabiane z wysokogórskich kóz, stały się modne na całym świecie. Ręcznie tkane, były w średniowieczu oznaką przynależności do najwyższych warstw społeczeństwa. Kaszmirowy sweter lub kamizelka należały do podstawowego wyposażenia garderoby angielskiego dżentelmena. Prawdziwa era kaszmiru nastąpiła na początku XIX wieku, kiedy na długie dekady stał się oznaką luksusu. Szczególnym rodzajem szala jest hiszpańska *mantyla*, *mantylka*, *mantilla* (z łac. *mantellum* – okrycie)³⁶. Zarzucany na głowę i ramiona, koronkowy lub jedwabny woal był elementem stroju ludowego noszonego przez kobiety w niektórych rejonach Hiszpanii³⁷, zazwyczaj koloru czarnego lub białego,

31 Kopaliński W., *Słownik wyrazów obcych i zwrotów obcojęzycznych z almanachem*, Nowe wydanie Muza, wyd. XXV, Warszawa 2000, ISBN 83-7200-861-2.

32 *Słownik terminologiczny sztuk pięknych* pod red. Stefana Kozakiewicza, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1976.

33 Szubert-Olszewska A., *Alfabet mody*, Wydawnictwo Bernardinum, Pelplin 2008, s. 124.

34 Tamże.

35 *Słownik terminów artystycznych i architektonicznych*. Wydawnictwo Naukowe PWN, 2011, s. 255, seria: Historia Sztuki. Biblioteka Gazety Wyborczej. ISBN 978-83-62095-59-9.

36 Tamże.

37 Bazieli B., *Stroje ludowe narodów europejskich. Stroje ludowe Europy Południowej i Zachodniej*, Wrocław, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, 1998, s. 62, 79, 86.

był kosztowny i często przekazywany w linii żeńskiej z pokolenia na pokolenie³⁸. W ubiorze ogólnoeuropejskim forma okryć głowy zbliżona do klasycznej *mantyli* była popularna i rozpowszechniła się w XVII-XVIII w. spopularyzowała się w wieku XIX³⁹. Pojawiała się często na obrazach Diego Velázqueza i Francisca Goi. Szal przez stulecia był ozdobą najbogatszych i najbiedniejszych, tak też pozostało do dziś. Wyjątkowe szale z Milanówka, jednej z najbardziej znanych marek polskiej produkcji z wykorzystaniem najwyższej jakości jedwabiu naturalnego z ręcznie malowanymi wzorami jest postrzegany jako atrybut wyjątkowej elegancji oraz wycucia smaku. Warto jeszcze wspomnieć o skromniejszej wersji szala czyli popularnym szaliku, dopełnieniu zimowej stylizacji ubioru, występującej w różnej konfiguracji: od tradycyjnego, klasycznego po wymyślne kominy i tuby. Ten symbol elegancji, w popkulturze wśród entuzjastów sportu pełni rolę masowej identyfikacji. Szalik to historia tworzona przez pokolenia.

TOCZKI ściśle otaczające głowę, futrzane, aksamitne z oryginalną klamrą lub broszką były chętnie noszone w ubiegłym wieku. Podobnie *zawoje* – fantazyjnie wywiązane nad czołem, spopularyzowane jeszcze przed drugą wojną w formie wieczorowej, potem codziennej. Współcześnie, rolę starożytnych toczków przybrały wszelkie stylowe ozdoby nazywane współcześnie *fascynatorami*, to subtelne stroiki, eleganckie, ślubne, koktajlowe lub wieczorowe. Określeniem tym nazywamy ozdoby z piór, kwiatów, kokard, mocowane do fryzury za pomocą spinek, opasek lub grzebyków. Modę na eleganckie dodatki zapoczątkowały brytyjskie arystokratki, dla których wyrafinowane nakrycie głowy było ważnym elementem codziennej garderoby a jednocześnie wyznacznikiem wysokiego statusu społecznego (toczek nosiła m.in. księżna Diana) oraz wszystkie wielbicielek kreatywnych, przemysłanych stylizacji, np. toczek z wykończeniem z krótkiej woalki, stroik z piórami, cekinami lub fantazyjną kokardą oraz ślubne ozdoby urzekające biżuterijnymi i kwiatowymi akcentami. Ozdobne akcesoria do włosów świetnie wpisują się w szyk lat dwudziestych czy supermodną *estetykę boho*⁴⁰. Nazwa wywodzi się od *bohemy*, *wyjatkowo kreatywnego środowiska artystycznego [...]. Z dala od konwenansów i norm społecznych grupa ta, kochała awangardowe podejście do życia i sztuki*⁴¹. Termin bardzo ściśle wiąże się z wolnością i pełną swobodą tworzenia, zatem moda powinna być wolna od ograniczeń, kreatywna i oryginalna. Styl odkryty przez stylistów w 2004 r. Jest uwielbiany przez gwiazdy popkultury i kreatorów mody.

38 Steele V., *The Berg Companion to Fashion*. Berg Publishers, 2011, s. 400.

39 *Słownik terminów artystycznych i architektonicznych*. Wydawnictwo Naukowe PWN, 2011, s. 255, seria: Historia Sztuki. Biblioteka Gazety Wyborczej. ISBN 978-83-62095-59-9.

40 *Styl boho co to jest?* [w]. <https://tematmoda.pl/styl-boho-co-to-jest/> (data wejścia 2018-08-10).

41 Tamże.

PLUS MINUS NIESKOŃCZONOŚĆ

Symbol przetróconej ósemki wstęgi Moebiusa do poziomu permanentnego, jest bezpośrednią inspiracją wyboru techniki szydełkowania, która w swej nieskończoności pochłania każde ilości użytych materiałów. W tym niezliczonej ilości sukien wieczorowych, zamienionych na darty wstążkowy materiał wpleciony w splot abstrakcyjnych form bez końca i początku.

„Artefakt. Plus minus nieskończoność” znajduje się w zbiorach Kolekcji World Textile Art Organization w Urugwaju, przekazana podczas Międzynarodowego Bienale The 7th WTA International Biennial of Contemporary Textile Art in Montevideo Uruguay 2017, została zakwalifikowana do Międzynarodowej Wystawy 8th Biennial of Contemporary Textile Art MADRID September 17th to November 3rd, 2019.

KAPELUSZ posiada główkę i rondo o zróżnicowanej wielkości i szerokości, decyduje to, o jego rodzaju: *capello, chapeau, chapeo, hat, hut, sombrero*⁴². Wykonywany z różnych materiałów: z filcu, skóry, słomki, trzciny, tkanin. Pełnił ważną rolę, dopełniał, a często formował modną w danej epoce sylwetkę wywyższał i wysmuklał, innym razem stanowił przeciwwagę dla talii lub dodawał figurze dynamiki, często wymuszał elegancję ruchów. Zazwyczaj był rzeźbiarskim wytworem obyczajowości. W starożytności nosili je zazwyczaj mężczyźni. Za czasów wczesnochrześcijańskich popularne były trzy rodzaje nakryć głowy: przepaski i kwietne wieńce dla panien i młodzieńców oraz kaptury dla mężczyzn. Wtedy też pojawiła się nazwa *chapel*, od której pochodzi wyraz *chapeau* (po francusku – kapelusz). [...] dopiero od XVII wieku ma ogólne znaczenie nakrycia głowy, kapelusza⁴³. W swej historii rewolucja przyszła w gotyku, gdy kobiety przywdziały gigantyczne, misterne konstrukcje z usztywnionego płótna, strzeliste, wysokie na kilkadziesiąt centymetrów, z których spływały woalki. Upowszechniły się czepce, kornety i henniny ze zwisającymi długimi welonami. Taki ideał gotyckiej urody namalował Rogier van der Weyden. W XV stuleciu stroiki dopiero z finezyjnie upiętymi włosami z warkoczy stanowiły pełne nakrycia głowy. *Małżonka kupca Arnolfiniego* z portretu Jana van Eycka z piramidą przystrojoną upiętym batystem stała się prekursorką nakryć głowy w stroju zakonnicy, która w swej formie przetrwała do dziś. Współcześni projektanci, zwłaszcza Rick Owens dodał do zwyczajnych strojów zakonne welony. Jego inspiracją stał się film *Wątpliwość* z Meryl Streep w roli głównej, która uznała te nakrycia za zmysłowe. W renesansie noszono małe toczki a męska elita płaskie berety, czapeczki, skromne kapelusze. Dopiero w baroku pojawiły się kapelusiki zdobione piórami. Po rubensowskich cylindrach *Autoportret z żoną Isabellą Brandt*, pojawia się kapelusz z rondem zawiniętym z trzech stron: złoty, dekorowany klejnotami, piórami, kokardami. Warto wspomnieć, że za Ludwika XV, kapelusza nie noszono na głowie lecz trzymano pod pachą lub w ręce. Kapelusz ustępuje pola peruce w XVIII wieku. Wzbożone kwiatami, piórami, różnymi drobiazgami, np. wkomponowane w perukę przedmioty osobiste, imitacje fregaty z pełnym ożaglowaniem lub kopie żywego węża. Kapelusze ogrody pachnące świeżymi kwiatami (fryzury ukrywały flakoniki z wodą). Wiek XIX zdominował cylinder znany już w gotyku i baroku. Pochodzi z Anglii, podbił Stany Zjednoczone i na fali idei wolnościowych powrócił na Wyspy Brytyjskie. Klasyczny cylinder, wysoki z małym rondem widuje się już tylko wśród dyplomatów, na wytwornych pogrzebach i weselach oraz kominiarzy. Wyparty przez melonik (symbol londyńskich urzędników oraz wiedeńskich dorożkarzy) stopniowo ustępuje miękkiej formie z filcu. W modzie damskiej długo królowała romantyczna budka, najpierw wiązana wstążkami potem coraz luźniejsza, pozwalająca eksponować długie loki. Wymyślne kapelusze były charakterystyczne dla secesji. Nieodzownym detalem była szpila utrzymująca nakrycie na wysoko z ozdobą z długich strusich piór, zwana amazonką. Czasami modystki używały ptasich skrzydeł, nawet całych wypchanych okazów ornitologicznych. *Kapelusze zdobiły też girlandy kwiatów oraz zwiędłe liście typowe dla belle époque*.⁴⁴

42 Trella A. *Kapelusz wczoraj, dziś, jutro*, Centralne Muzeum Włókiennictwa, ISBN 83-913224-7-5.

43 Tamże.

44 Określenie przełomu XIX i XX w. w Europie Zachodniej [https \[w\]. ://sjp.pwn.pl/sjp/belle-epoque;2443465.html](https://sjp.pwn.pl/sjp/belle-epoque;2443465.html).

Ogromne piramidy z tiulu, zwoje koronek, przepych wstążek. Takie artefakty, rzekomo dodawały kobiecej sylwetce lekkości i płynności. Wymyślne aeroplany na głowach dotrwały do wybuchu I wojny światowej. Paul Poiret, mistrz mody w pierwszych dwóch dekadach XX wieku, *założyciel domu haute couture oraz prekursor rewolucyjnych zmian w kobiecej modzie*⁴⁵, lansował małe główki inspirowane wschodnimi turbanami oraz efektami sukcesów Balletów Rosyjskich Diaghilewa. Hitem stały się opaski z jednym piórem sterującym jak antena oraz kapelusze - hełmy nasunięte głęboko na oczy. W latach dwudziestych stopniowo damska głowa wyzwalała się spod skomplikowanych nakryć. U chłopczycy stała się po męsku ulizana. W następnej dekadzie grzywkę zastąpiły drobne fale, jak u słynnych aktorek: Greta Garbo włożyła na bakier męski kapelusz, a Marlena Dietrich beret i tylko na specjalne okazje, cylinder. Obie zapoczątkowały modę na męską garderobę. Obok modowych trendów pojawiały się surrealistyczne wersje m.in. słynny *kapelusz pantofel*, zaprojektowany przez Salvadora Dali do kolekcji Elsy Schiaparelli w 1938 roku. Dopiero Dior, lansując w latach 50-tych styl nazwany *new look*, wykreował wytworną, kobiecą grację z puentą w postaci kapelusza. Wystawa *Christian Dior i ikony paryskiej mody z kolekcji Adama Leja* w CMW w Łodzi (2018), kontekstowo prezentuje charakter stylu projektanta. Współcześnie *kapelusz jest tematem indywidualnych kreacji artystycznych, luksusowym atrybutem kobiecego stroju lub przedmiotem historycznym, coraz częściej oglądanym w muzeach*⁴⁶. Aczkolwiek są jeszcze miejsca, gdzie odbywają się rewie kapeluszy, najsłynniejsze są w Ascot, podczas zawodów hippicznych.

45 Shaeffer C. *Techniki szyte na miarę. Powstające w połowie XIX wieku*. Taunton Press, 2001.

46 Trella A. *Kapelusz wczoraj, dziś, jutro*, Centralne Muzeum Włókiennictwa, ISBN 83-913224-7-5.

ARTEFAKTY | POSTAWIONE NA GŁOWIE

ARTEFACTS | PLACED ON HEAD

O AUTORZE - SŁAWOMIRA CHORĄŻYCZEWSKA

Dyplom 1991 z malarstwa i tkaniny artystycznej w PWSSP obecnie Uniwersytet Artystyczny w Poznaniu. Stypendystka Ministra Kultury i Sztuki 1990; Stypendium im. Marii Dokowicz dla najlepszego dyplomu 1992; Stypendium dla Młodych Twórców Poznańskiego Środowiska Artystycznego w Dziedzinie Malarstwa i Tkaniny Artystycznej 1993; Wyróżnienie w I Ogólnopolskim Biennale Malarstwa i Tkaniny Unikatowej Trójmiasto 2001; Nagroda Rektorska I stopnia 2002/3; Nagroda Era-Art w dziedzinie tkaniny na IV Ogólnopolskim Biennale Malarstwa i Tkaniny Unikatowej Trójmiasto 2007; Złota Odznaka Famy 2010; Nagroda Główna na Biennale Tkaniny TKAN ART w Skierniewicach 2018. Prace prezentowane w wielu edycjach zbiorowych m.in.: Ogólnopolska Wystawa Tkaniny Unikatowej w Łodzi; Międzynarodowe Biennale Malarstwa i Tkaniny Unikatowej w Gdyni; 11 Międzynarodowe Triennale Tkaniny w Łodzi; Art En Capital, Grand Palais, Paris, Francja 2007; 3 Międzynarodowy Festiwal Sztuki w Krakowie 2010; VII Biennial International De Arte Textil Contemporaneo Montevideo 2017, Balconadas Show Urugwaj 2017; I Biennale Tkaniny w Poznaniu 2017; Biennale Tkaniny TKAN ART w Skierniewicach 2018. Udział w wielu wystawach indywidualnych krajowych i zagranicznych. Czynne uczestnictwo w Międzynarodowych Konferencjach Naukowych związanych z modą i tkaniną. Wieloletnia współpraca dydaktyczna i artystyczna w ramach Interdyscyplinarnych Warsztatów Artystycznych z Festiwalem Fama w Świnoujściu (od 1993 – 2006 współtwórczyni scenografii i kostiumów, wielokrotna laureatka nagród Festiwalu). Tkaniny unikatowe dla Urzędu Miasta i UAM w Poznaniu; wdrożony autorski projekt Togi uniwersyteckiej dla Członków Senatu UAP; Prace znajdują się w zbiorach prywatnych, w Centralnym Muzeum Włókiennictwa w Łodzi i World Textile Art Organization WTA w Urugwaju. Zajmuje się tkaniną artystyczną z wykorzystaniem technik unikatowych oraz szeroko rozumianym ubiorem. Wyniki prowadzonych badań były zamieszczane w czasopiśmie branżowych np. „Metamorfoza tkaniny w sztuce” Przegląd Włókienniczy. Publikacja „Unikat w świecie idei: Wielowątkowość tekstur cz. I, Biblioteka tekstur cz.II” wydane przez Wydział AWiS UAP selektywnie wydobywa to, co zachęcić może do kolekcjonowania i badania tekstyliów. W 2013 roku, wdrożenie projektu Laboratorium Kreatywnego Ubioru dofinansowanego przez MKIDN, funkcjonującego w ramach programu Pracowni Ubioru Unikatowego UAP. Kierownik Pracowni Ubioru Unikatowego na Wydziale Architektury Wnętrz i Scenografii Uniwersytetu Artystycznego w Poznaniu.

BIBLIOGRAFIA:

- Abu-Rub H., Zabża B., *Status kobiety w Islamie*, Wydawnictwo, Muzułmańskie Stowarzyszenie Kształowania Kulturalnego w Rzeczypospolitej Polskiej.
- Bazieli B., *Stroje ludowe narodów europejskich. Stroje ludowe Europy Południowej i Zachodniej*, Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, 1998.
- Chrupała-Pniak M., *Satysfakcja zawodowa - artefakt czy funkcjonalny wymiar kapitału intelektualnego. Przegląd koncepcji teoretycznych i podejść badawczych*, [w:] Edukacja Ekonomistów i Menedżerów, nr 2 (24), 2010.
- Chwin S., *Gombrowicz i maska*, [w:] „Maski”, wyb., oprac., red. Maria Janion, Stanisław Rosiek, t. 2, Wydawnictwo Morskie, Gdańsk 1986.
- Fryś-Pietraszkowa E., *Sztuka ludowa w Polsce*, Wydawnictwo Arkady 1988.
- Grodecka A., *Bańka mydlana: artefakt w przestrzeni pamięci*, Wydawnictwo Poznańskie Studia Polonistyczne, 2013.
- Hamish B. *Kształowanie wieku*. Vogue, maj 2007.
- Holland A., *O niespełnieniu*, [w] *Rozmowy na nowy wiek*, tom I, Wydawnictwo Znak, 2001.
- Huizinga J., w tłum. Wirpsza W., Kurecka M., *Homo ludens. Zabawa, jako źródło kultury*, Warszawa, 2011.
- Jackowski A., *Polska sztuka ludowa*, Wydawnictwo Naukowe PWN, 2002.
- Jung K.G. Aion., *Przyczynki do symboli Jaźni*, Wydawnictwo KR, Warszawa 2009.
- Kędziora M., *Rzeczowo o modzie męskiej*, Kraków: SQN, 2017. ISBN 978-83-8129-051-7.
- Kołakowski L., *Czy diabeł może być zbawiony? i 27 innych kazań*, Londyn 1983.
- Kopaliński W., *Słownik wyrazów obcych i zwrotów obcojęzycznych z almanachem*, Nowe wydanie Muza, wyd. XXV, Warszawa 2000, ISBN 83-7200-861-2.
- Kowalska M., *Dialektyka bycia sobą*, [w] P. Ricoeur, *O sobie samym, jako innym*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2003.
- Trella A. *Kapelusz wczoraj, dziś, jutro*, Centralne Muzeum Włókiennictwa, ISBN 83-913224-7-5.
- Możdżyńska - Nawotka M., *O modach i strojach*, Wrocław: Wydawnictwo Dolnośląskie, 2002.
- *Słownik terminologiczny sztuk pięknych*, Warszawa: PWN, 2005, ISBN 83-01-12365-6.
- *Słownik terminologiczny sztuk pięknych*, red. Stefana Kozakiewicza, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1976.
- *Słownik terminów artystycznych i architektonicznych*, Wydawnictwo Naukowe PWN, 2011 seria: Historia Sztuki. Biblioteka Gazety Wyborczej, ISBN 978-83-62095-59-9.
- Szubert - Olszewska A., *Alfabet mody*, Wydawnictwo Bernardinum, Pelplin, 2006.
- Steele V., *The Berg Companion to Fashion*. Berg Publishers, 2011.
- Shaeffer C. *Techniki szyte na miarę. Powstające w połowie XIX wieku*, Taunton Press, 2001.

ŹRÓDŁA INTERNETOWE:

- <https://www.fingerhutmuseum.de/>
- <https://ostrowiecka.pl/2018/05/19/robert-bauer-niezwykly-kolekcjoner-i-pionier-filobutonistyki-guzik-to-cos-co-jest-nic-nie-warte/>
- <https://wiadomosci.wp.pl/papacha-uratuje-rosyjska-armie-6037647724856449a>
- <http://ponglis.eu/ikony-wielkiej-brytanii-3-the-queens-guard/>
- <https://www.rp.pl/arttykul/285956-Kapelusz-czyni-Anglika.html/>
- <https://wiadomosci.wp.pl/papacha-uratuje-rosyjska-armie-6037647724856449a>
- <http://ponglis.eu/ikony-wielkiej-brytanii-3-the-queens-guard/>
- <https://www.rp.pl/arttykul/285956-Kapelusz-czyni-Anglika.html/>
- <https://tematmoda.pl/styl-boho-co-to-jest/>
- [https://pl.wikipedia.org/wiki/Camp_\(ujednoznacznienie\)](https://pl.wikipedia.org/wiki/Camp_(ujednoznacznienie))
- <https://sjp.pwn.pl/sjp/belle-epoque;2443465.html>
- <http://www.twojaeuropa.pl/2446/matrioszka-historia-najsłynniejszej-lalki-swiata>
- <https://pl.wikipedia.org/wiki/Kefij>, zob. <http://modologiablog.pl/2013/04/09/krotka-historia-arafatki/>, zob. Radio Watykańskie - cykl: Wobec islamu
- <https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/veraikon;3992512>
- <http://wynalazki.andrej.edu.pl/index.php/wynalazki/28-n/392-naparstek>

INNE:

- Chorążyczewska S., Cios E., *„Unikat w świecie idei: Wielowątkowość tekstur cz. I, Biblioteka tekstur cz.II”*, Wydawnictwo AWIS UAP 2017, ISBN 978-83-65578-65-5.
- Wystawa w Centralnym Muzeum Włókiennictwa w Łodzi, Projekt pt: GOOGLE ARTS & CULTURE „We wear culture”, tekst kuratorski, CMW, 2018.

RECENZJA

DR HAB. INŻ. ARCH. HANNA MICHALAK

WYDZIAŁ ARCHITEKTURY POLITECHNIKI POZNAŃSKIEJ

Nakrycia głowy w różnych kulturach, powstałe w zmieniających się epokach, reprezentujące różnorodną i bogatą stylistykę, stały się dla Sławomiry Chorążyczewskiej przedmiotem artystycznych poszukiwań. Unikatowe, finezyjne w zgrzebności materiałów oraz proste, mimo złożoności technik szeroko rozumianych haftów - nakrycia głowy, są wynikiem metaforycznych przemysłów autorki.

Tytułowe *Artefakty...* to intrygujący eksperyment związany z transformacjami technik szycia oraz poszukiwaniem nowego oblicza sentymentalnych związków w kreatywnym podejściu do przedmiotów. Jak nowe otwarcie talii kart, budzące ciekawość tego, co nas spotka, *Artefakty...* odsłaniają dzisiejszy, zmienny i niepewny świat, dosłownie i w przenośni jako ... *postawione na głowie* – piękne, poruszające do głębi, zaskakujące i nieokreślone w splocie faktur i barw unikatowe dzieła sztuki. W szczególności w interakcji z człowiekiem, jego obliczem, nastrojami i emocjami. Te cenne relacje zostały uchwycone podczas wcześniejszego twórczego, autorskiego projektu *Przebieralnia*, „bezdusznym” okiem obiektywu aparatu fotograficznego umieszczonym w popularnej „fotobudce” utrwalając indywidualne reakcje, niecodzienny stan ducha oraz emocje osób zakładających na swe głowy kolejne w twórczości Sławomiry Chorążyczewskiej unikaty. Te metaforyczne, nazwane przez autorkę - *rzeźbiarskie wytwory obyczajowości*, „spinają” głowy pełne ogromu nieustannie przepływających myśli. Kreują przeobrażenia, które z jednej strony osłaniają przed złem świata tego, z drugiej - w lustrzanym odbiciu w zwierciadle płaskim przedstawiają tylko obraz pozorny. W zwierciadle świata, pozwalają poczuć się pewniej, skryć co chcemy zachować tylko dla siebie, dają szansę zaintrygować zmiennością i nowym ludzkim obliczem podkreślającym indywidualizm lub swoją przynależność do grupy.

W dobie niebywale szybkiego tempa życia, mobilności, różnorodności i interdyscyplinarności, powtórnego zastosowania tego co już wytworzone, z łatwością adaptacji oraz wielofunkcyjnością stroju oraz dodatków – artefakty wpisują się w aktualne trendy w projektowaniu ubioru jak i we współczesne działania twórcze. Chęć indywidualizacji ubioru przy dostępnej masowej produkcji, odnalezienie stylu i szyku budzą coraz większe zainteresowanie człowieka XXI wieku. Forma gry i zabawy zaproponowana przez autorkę, pozornie lekka i przyjemna, to w istocie próba i zachęta do głębszych poszukiwań w kierunku odnalezienia i określenia własnej tożsamości.

ARTEFAKTY

POSTAWIONE NA GŁOWIE

Teksty, opracowanie i realizacja projektu | Artefakty - Postawione na głowie

dr hab. Sławomira Chorążyczewska prof. nadzw. UAP

Druk publikacji zrealizowany ze środków na utrzymanie Potencjału Badawczego w ramach Działalności Statutowej Wydziału Architektury Wnętrz i Scenografii UAP.

Temat | *Transformacja haftu z wykorzystaniem innowacyjnych technologii cyfrowych.*

Kierownik projektu badawczego | dr hab. Sławomira Chorążyczewska prof. nadzw. UAP.

Recenzja | dr hab. inż. arch. Hanna Michalak

Wydział Architektury Politechniki Poznańskiej

skład i opracowanie graficzne publikacji | Elżbieta Cios

zdjęcia | Kinga Ludek

w roli modela | Filip Pospieszny

Interaktywny projekt z cyklu *Artefakty - Przebieralnia* zrealizowany we współpracy:

FotoLab - Krzysztof Mrugalski

Kóltura Poznań - Bartosz Figaj | Bogdan Żyłkowski

Artefakty. Postawione na głowie - publikacja dostępna w wersji drukowanej - ISBN 978-83-66015-11-1

WYDZIAŁ ARCHITEKTURY WNĘTRZ I SCENOGRAFII

UNIwersYTET ARTYSTYCZNY W POZNANIU | 2018

ISBN 978-83-66015-10-4 wersja online poszerzona

UAP | POZNAŃ

WYDZIAŁ AWIS

UAP | POZNAŃ

Pracownia Ubioru Unikatowego
projekt | *Laboratorium Kreatywnego Ubioru*

ARTEFAKTY

POSTAWIONE NA GŁOWIE

ARTEFACTS

PLACED ON HEAD

...to transformacja, która skupia się na jej konkretnym punkcie, a mianowicie, gdy jedna rzecz zmienia się w coś innego, niecodzienne rzeczy, wydarzenia. Połączenie dwóch pozornie różnych światów daje abstrakcyjny efekt. Ideą projektu są nakrycia głowy inspirowane różnorodnością akcesoriów i finezją haftu, ponieważ jego transformacją rozumianą abstrakcyjnie jako substytut wielu technik unikatowych. Dopelnieniem jest wprowadzony kontekst trwałego ozdabiania ciała, modnego tatuażu. Projekt w rezultacie stanowi artystyczną impresję, żart, zabawę lub grę z artefaktami postawionymi na głowie. Aspektem twórczości jest *unikatowa plastyczność i podatność na zmiany*, tak to ujął Leszek Kołakowski, *zdolność do stałego kwestionowania*¹. Cytowana myśl stała się odniesieniem do kontekstu realizacji. Nie mogę stłumić uczucia, że człowiek jest składanką, kolażem, połączeniem odprysków tego, co substancjalne i tego, co głęboko skryte. I jeśli cokolwiek może stanowić dzisiaj podstawę optymizmu, *to właśnie owa zdolność do przemian, będąca źródłem vitalności, a nie hasła tradycjonalistów zapatrzonych w przeszłość, która bezpowrotnie minęła*². Nieustannie uczestnicząc w grze tożsamości - nie wiem, jak wygląda prawdziwa twarz, bowiem pozostaje w ukryciu. Brak możliwości spojrzenia na siebie bez udziału lustra pozwala jedynie na poznanie swojego sobowtóra - oblicza, które nosimy na sobie. *Twarz nie daje się utożsamić z prawdziwym „ja”, jest czymś zewnętrznym, obcym. Jest maską-przyrządem*³. Zatem, twarz jest maską, do której dodanie kolejnych artefaktów nakryć głowy kwestionuje poprzednią tożsamość. Sugeruje postawienie retorycznego pytania kończącego grę kolejnych lustrzanych odbić. Próbuję określić: Kim może być ktoś? Kim mogę być ja? Kim możesz być Ty? Niniejsze opracowanie jest jedną z części większego cyklu prac o tym samym tytule.

... is a transformation that focuses on particular point, namely when one thing turns into something else, unusual things, happenings. The combination of two seemingly different worlds gives an abstract effect. The idea of the project are headgear, inspired by the variety of accessories and finesse of embroidery, in a way of transformation, understood abstractly as a substitute for many unique techniques. The context of the permanent body decoration, fashionable tattoo, complement this concept. The project is an artistic impression, a joke or a game with artefacts placed on head. The aspect of creativity is *unique plasticity and susceptibility to change*, as Leszek Kołakowski put it, *the ability to constantly question*¹. I cannot suppress the feeling that a person is a compilation, a collage, a combination of splinters of what is substantial and what is deeply hidden. And if anything can be the basis of optimism today, *is this ability to change that is the source of vitality, and not the slogans of traditionalists looking back on a past that is irretrievably lost*². Constantly participating in the game of identity - I do not know what the real face looks like, because it remains hidden. We cannot see ourselves without the mirror. The face cannot be identified with the real „I”, it's something external and alien. It is a *mask-instrument*³. The face is exterior element. The aspect of addition of the further headgear artefacts is a important questions of the previous identity. The suggestion of rhetorical question is the game of mirror reflections. Trial to define: Who can be someone? Who can be I? Who can be you? This study is a part of a larger cycle of artistic works.

¹ Kołakowski L., *Czy diabeł może być zbawiony? i 27 innych kazań*, Londyn 1983, s. 14–15.

² Tamże.

³ Chwin S., *Gombrowicz i maska*, [w:] „Maski”, wyb., oprac., red. M. Janion, S. Rosiek, t. 2, Wydawnictwo Morskie, Gdańsk 1986, s. 313.

Wydział Architektury Wnętrz i Scenografii

Uniwersytet Artystyczny w Poznaniu | 2018

PRZEBIERALNIA

ARTEFAKTY | POSTAWIONE NA GŁOWIE

SŁAWOMIRA CHORAŻYCZEWSKA

Poszukiwanie odpowiedzi, zastanawianie się nad własnymi wyborami, nieustannie niejako uczestnicząc w grze tożsamości własnego odbicia, samoistnie tworzymy przebieralnie, przymierzalnie, garderoby fanaberii poza jakąkolwiek kategoryzacją. Właściwa człowiekowi spekulatywna relacja do własnego odbicia jest dwoista, ponieważ rozpoznanie w lustrzanym innym siebie jako „ja” sprawia, że uzyskuje ona określoną tożsamość zmienną i niepewną w odniesieniu do rzeczywistości. Otwiera to możliwość dialektycznego zapośredniczenia obrazu innego siebie z obrazami „innych” rzeczy w relacji do świata¹. Poszukiwania i otwarcie się na to, co inne sprawia, że rozważania nie zamykają i nie dookreślają do końca, ale pobudzają dalszą analizę myśli, otwierając jednocześnie perspektywę tego, co nieodkryte i podświadome.

Projekt, jest próbą przemyśleń i eksperymentu. Składa się z obiektów nazwanych artefaktami, które prowadzą ze sobą pewien dialog. Abstrakcyjność przedstawień jest metaforyczną opowieścią o nakryciach głowy oraz rezultatem artystycznej gry – zabawy. Transformacje uwzględniają techniki szycia, haftu oraz poszukiwań eksperymentalnych, niejednokrotnie na granicy estetyki dekoratywnej *campu*². Motyw twórczości to transformacja, która skupia się na jej konkretnym punkcie, a mianowicie, gdy jedna rzecz zmienia się w coś innego, niecodzienne rzeczy, wydarzenia. Połączenie dwóch pozornie różnych światów daje abstrakcyjny efekt.

PRZEBIERALNIA w rezultacie stanowi artystyczną impresję, żart, zabawę, grę z artefaktami postawionymi na głowie, które wcześniej zostały poddane interakcji w *Fotolabie* (popularna „budka fotograficzna”, która rejestrowała emocjonalny efekt reakcji w kontakcie z artefaktami na wybranej grupie uczestników projektu. Niniejsze opracowanie jest jedną z części większego cyklu prac o tej samej nazwie.

¹ Kowalska M., *Dialektyka bycia sobą*, [w] P. Ricoeur, *O sobie samym jako innym*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa, 2003, str 8.

² *Camp - styl w kulturze popularnej, związany z pojęciami: zły gust, kicz itp.*
[https://pl.wikipedia.org/wiki/camp_\(ujednoznacznienie\)](https://pl.wikipedia.org/wiki/camp_(ujednoznacznienie)), (data wejścia 2018-05-09).

PRZEBIERALNIA | FOTOLAB

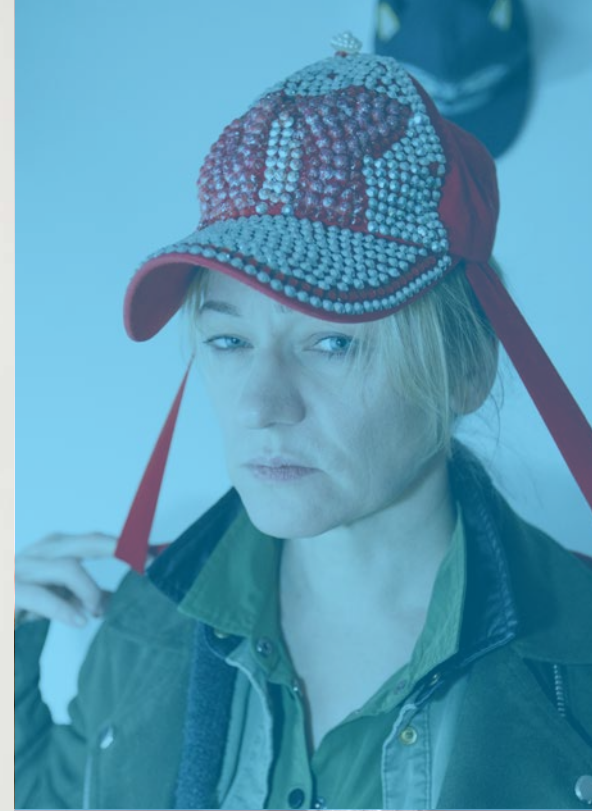

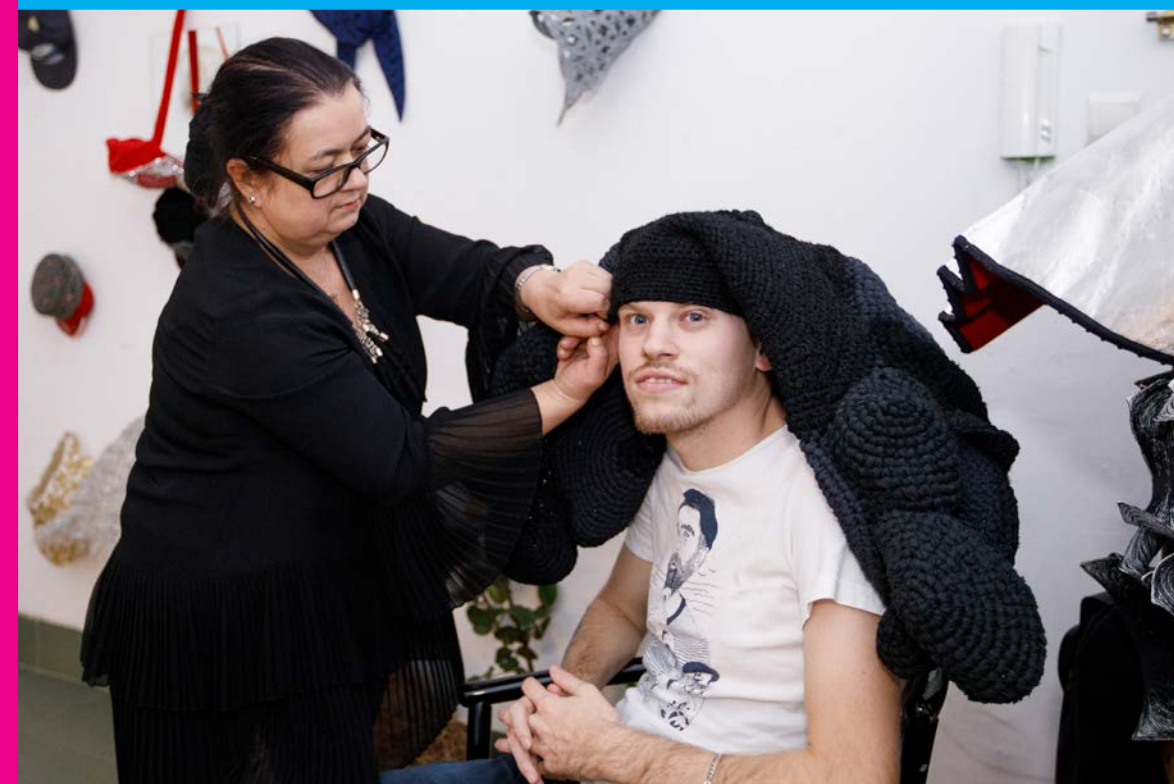
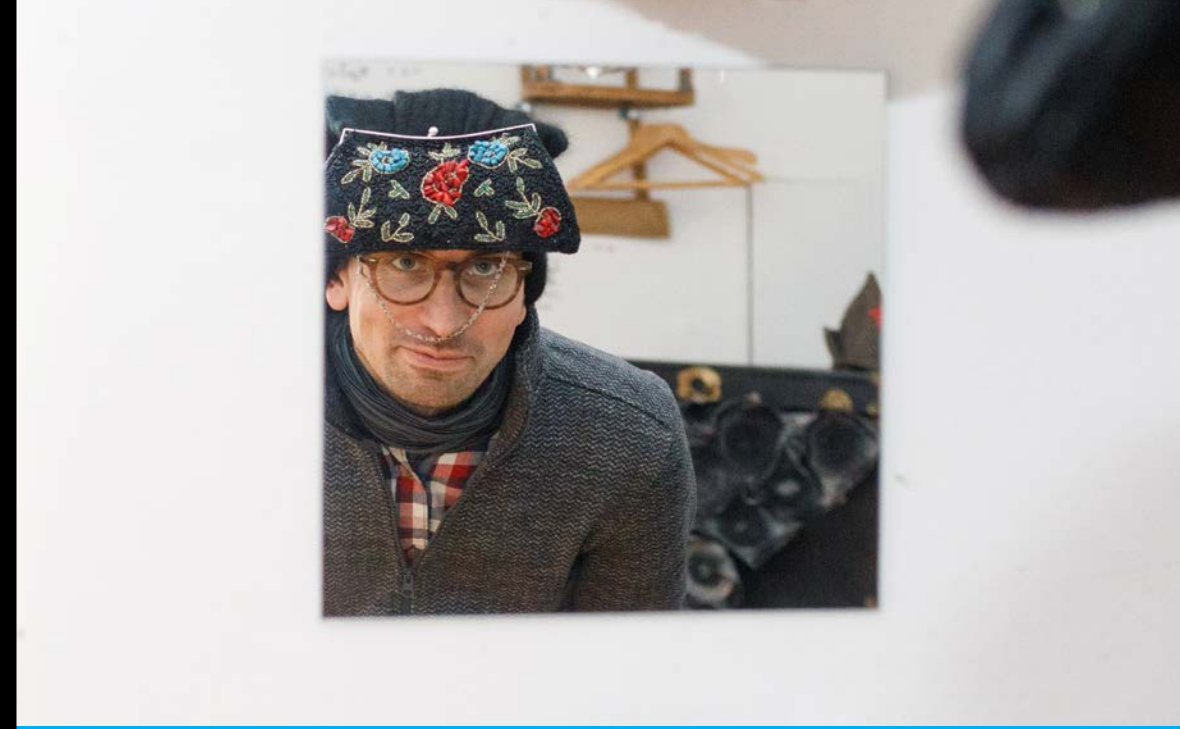

PRZEBIERALNIA

ARTEFAKTY - POSTAWIONE NA GŁOWIE

Teksty, opracowanie i realizacja projektu | PRZEBIERALNIA
dr hab. Sławomira Chorążyczewska prof. nadzw. UAP

Interaktywny projekt PRZEBIERALNIA we współpracy:

Zdjęcia | Wojtek Wójcik

FotoLab | Krzysztof Mrugalski

Kóltura Poznań | Bartosz Figaj | Bogdan Żyłkowski

skład i opracowanie graficzne publikacji w wersji online | Elżbieta Cios

Publikacja wybranych fotografii za zgodą uczestników biorących udział w projekcie PRZEBIERALNIA

PRZEBIERALNIA z dedykacją dla najmłodszej uczestniczki Susanny Jonas.

Ludzie z Twojej planety hodują pięć tysięcy róż w jednym ogrodzie...

i nie znajdują w nich tego, czego szukają...

A tymczasem to, czego szukają, może być ukryte w jednej róży.

Antoine de Saint-Exupéry

WYDZIAŁ ARCHITEKTURY WNĘTRZ I SCENOGRAFII

UNIwersytet ARTYSTYCZNY W POZNANIU | 2018

ISBN 978-83-66015-10-4 wersja online poszerzona

UAP | POZNAŃ

WYDZIAŁ AWIS

UAP | POZNAŃ

Pracownia Ubioru Unikatowego
projekt | *Laboratorium Kreatywnego Ubioru*

